

როგორ სრულვოთ კომერსიული ბანკის აუდიტი

საქართველოში „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“ კანონის თანახმად „აუდიტორი არის ფიზიკური პირი, რომელსაც აქვს საქართველოს ტერიტორიაზე აუდიტორული საქმიანობის ლიცენზია“. აუდიტორული სტატუსის მიხედვით, იგი არის დამოუკიდებელი ექსპერტი და თავის საქმიანობას ახორციელებს საკუთარი პასუხისმგებლობით, ფაქტობრივი მასალების და მოქმედი ნორმატიული და საკანონმდებლო აქტების მიხედვით.

აუდიტს ახორციელებენ აუდიტორები და აუდიტორული ფირმები სამეურნეო სუბიექტის სამენარშეო საქმიანობის, საჯარო ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების, დაბეგვისა და სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობისა და საწესდებო მოთხოვნების უტყუარობის, სისრულის, მოქმედ კანონმდებლობასთან და ნორმატივებთან შესაბამისობის დადგენის მიზნით. აუდიტორულ მომსახურებაში შედის აგრეთვე ბუღალტრული მომსახურება, ექსპერტიზა და საკონსულტაციო მომსახურება საფინანსო, დაბეგვისა და სამეურნეო კანონმდებლობის სხვა დარგებში.

აუდიტორის მოვალეობაა ისეთი აუდიტორული პროცედურების ჩატარება, რომლებზეც შეთანხმდნენ აუდიტორი, სამეურნეო სუბიექტი და ნებისმიერი მესამე მხარე, აგრეთვე დასკვნის წარდგენა აღმოჩენილ ფაქტებზე დაყრდნობით. ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის მიზანი კი იმაში მდგომარეობს, რომ შესაძლებლობა მიეცეს აუდიტორს გამოხატოს თავისი მოსაზრება იმის შესახებ, მომზადებულია თუ არა ფინანსური ანგარიშგება ანგარიშგების სტრუქტურული საფუძვლების შესაბამისად ყველა არსებითი ასპექტის გათვალისწინებით.

გარკვეულ ინტერესს წარმოადგენს ნორმატიული რეგულირების სისტემაში აუდიტის სტანდარტების ადგილის განსაზღვრა, რაც დღეისათვის საკმაოდ ბუნდოვანია. ეროვნული სტანდარტების შემუშავებისას აუდიტორულ ფირმებს მიეცათ დავალება დაეწყოს მუშაობა

სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისად. წინააღმდეგ შემთხვევაში დამრღვევთა მიმართ გამოყენებული იქნება ყველა ღონისძიება (პირველ რიგში შემთხვევაში მათ უნდა მიეცეთ მკაცრი გაფრთხილება, შემდეგ კი ჩამოერთვათ ლიცენზია აუდიტორული საქმიანობისთვის).

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში თანამედროვე პერიოდში პროფესიული ორგანიზაციების მხრიდან საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებები და ეთიკური ნორმები არასაკმარისია, შესაძლოა. ბასს და ასს-ს სტანდარტები, მათი დაგეგმვის დანებებებიდანვე მიჩნეულ იქნეს როგორც გამოსაქვეყნებლად სავალდებულო ხასიათის ნორმატიული დოკუმენტები.

დღეს საქართველოში აუდიტორული საქმიანობა რეგულირდება საქართველოს კანონით „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“, ხოლო მეთოდოლოგია აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტებით (ასს). აღსანიშნავია, ის ფაქტი, რომ სტანდარტები არ არის ეროვნულ ტრადიციებთან და თავისებურებებთან შესაბამისობაში.

ბანკების აუდიტორული შემოწმებისას ცალ-ცალკე უნდა შემოწმდეს მათი ეკონომიკური საქმიანობის სფეროები – როგორც თვითონ საკრედიტო სისტემა, ისე მომსახურე მეურნეობა. ცხადია, აუდიტორულ ხელშეკრულებაში აუცილებლად უნდა იყოს იმ საკითხების ჩამონათვალი, რომლებიც ექვემდებარება შემოწმებას. აუდიტორის საქმიანობა შეიძლება განხორციელდეს შემდეგი

ძირითადი მიმართულებებით: საბანკო საქმიანობის წარმოებაზე კონტროლი კანონებთან და ნორმატიულ დოკუმენტებთან, ბანკის წესდებასთან, აქციონერთა და ბანკის გამგეობის საერთო კრების გადაწყვეტილებებთან შესაბამისობის თვალსაზრისით; კაპიტალის ფორმირებებისა და განლაგების ხარისხისა და მიზანშეწონილობის შეფასება; ბანკის საკრედიტო რესურსების, მატერიალური და შრომითი რესურსების რაციონალური გამოყენების შეფასება, საბანკო საქმიანობის სფეროს გაფართოების პერსპექტივების განსაზღვრა; ბანკის ფინანსური სიმყარისა და კონკურენტუნარიანობის გამოკვლევა მისი ბალანსის ლიკვიდურობის ხარისხისა და ჩატარებული ოპერაციების რენტაბელობის დონის განსაზღვრის მიზნით; ბანკის სააქციონერო საკუთრების დაცულობის უზრუნველყოფაზე კონტროლი.

აუდიტორი, შემოწმების დაწყებისთანავე, პირველ რიგში, უნდა დარწმუნდეს საბანკო ბალანსის უტყუარობაში. ამისათვის ერთმანეთს უნდა შეუდარდეს ანალიზური და სინთეზური აღრიცხვის მონაცემები, რათა დავრწმუნდეთ ნაშთების უტყუარობაში და ბუღალტრული ოპერაციების შესაბამის ანგარიშებში ასახვის სისწორეში. საბანკო სტაბილურობის ერთ-ერთი მთავარი მაჩვენებელია აქტივების ხარისხი. ამიტომ აუდიტორი უნდა დარწმუნდეს ბანკის აქტივებისა და სააქციონერო კაპიტალის სიდიდების განსაზღვ-

რის სიზუსტეში; მან უნდა გამოავლინოს უიმედო და საექცო ვალეები, დაადგინოს, თუ რამდენად უზრუნველყოფს აქტივების დაცულობას შიგა კონტროლი.

შემდგომი შემოწმება შეიძლება ჩატარდეს შემდეგი თანმიმდევრობით:

1. სალაროსა და სალაროს ოპერაციების აუდიტი.
2. სანესდებო ფონდის ფორმირების სისწორეზე კონტროლი.
3. საკორესპონდენტო ანგარიშებისა და ბუღალტრული ანგარიშგების მდგომარეობის შემოწმება;
4. საკრედიტო და საანგარიშობო ოპერაციების კონტროლი;
5. ბანკის შემოსავლებისა და გასავლების ანალიზი, გადასახადების გადახდის სისწორისა და დროულობის შემოწმება.

სალაროდან ნაშთების მოხსნის შემდეგ უნდა შედგეს აქტი ნალდი ფულის თანხისა და მისი შესაბამისობის შესახებ სალაროს ჟურნალისა და ბუღალტრული აღრიცხვის მონაცემებთან. უნდა შემოწმდეს ფულის შემოსავალში აღებისა და ჩამონერის სისრულე პირველადი დოკუმენტების მიხედვით, რომლებიც თან ერთვის სალაროს ანგარიშებს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბანკის სალაროს დაცვას, შესაბამის აღჭურვილობას და ბანკის სხვა ნაგებობების დაცვის ტექნიკურ საშუალებებს, ფულისა და ფასეულობების დაცულობის უზრუნველყოფას.

უნდა შემოწმდეს ბანკის სანესდებო ფონდის კანონიერება და დროულობა, რადგან იგი წარმოადგენს ბანკის საქმიანობის სადამფუძნებლო ბაზას, აგრეთვე **სარეზერვო, სადაზღვევო და სავალუტო ფონდების კანონიერება, რადგან ისინი ქმნიან ბანკის საკუთარ საშუალებებს**. შეისწავლება ფულადი საშუალებების მოზიდვისა და გამოყენების, რესურსების ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები, მოწმდება საპროცენტო განაკვეთებისა და საკომისიო გადასახადის დონეების დადგენის დასაბუთება. უნდა გამოვლინდეს, ხომ არ ცდილობს ბანკი წუთიერი შედეგების მიღებას მყარი შემოსავლების მიღების საზიანოდ.

საკორესპონდენტო ანგარიშის მდგომარეობის ანალიზი მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ იგი წარმოადგენს ბანკის გადახდის უნარიანობის სინთეზურ მაჩვენებელს. ამ ანგარიშის

უარყოფითი ნაშთი მოწმობს იმას, რომ ბანკი ოპერაციებს ახორციელებს მის განკარგულებაში არსებული საკრედიტო რესურსების ზემოთ. ამ ანგარიშზე უარყოფითი ნაშთის არსებობა ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ამცირებს ბანკის მოგებას მაღალი საჯარიმო პროცენტის არსებობის გამო, რომელსაც ამოიღებს ეროვნული ბანკი. საკორესპონდენტო ანგარიშის შემოწმებასთან ერთად უნდა განხორციელდეს ბუღალტრული აღრიცხვის მდგომარეობის შემოწმება. ზოგჯერ ხდება ბალანსის მუხლების ნებაყოფლობითი დაჯგუფება, შეცდომების შესწორება ბუღალტრულ ჟურნალებში, სამეურნეო ორგანიზაციების მემორალურ ორდენებში ანგარიშების დებეტებისა და კრედიტების არასწორად მითითება. შემოწმებას ექვემდებარება სამეურნეო ორგანიზაციების მოქმედი ანგარიშების იურიდიული გაფორმების სისწორე და მათზე ოპერაციების დასაბუთება. მიზანშეწონილია ჩატარდეს აგრეთვე აღნიშნულ ორგანიზაციებში იმ საკითხების შემხვედრი შემოწმება, რომლებშიც შედის ბანკის კომპეტენციებში (კრედიტის მიზნობრივი გამოყენება და უზრუნველყოფა, სალაროს დისციპლინა) და მათი ფინანსური ხელმოკლეობის გამოვლენის შემთხვევაში, რაც ზარალს მიაყენებს ბანკს, აუდიტორმა უნდა მოითხოვოს საქმიანი ურთიერთობების შემოწმება ამგვარ კლიენტთან.

საკრედიტო რესურსების გამოყენების შემოწმებისას უნდა მიექცეს ყურადღება სანესდებო ფონდის მდგომარეობას, ბალანსის ლიკვიდურობას, აგრეთვე სავალდებულო რეზერვების ნორმების დაცვას. უნდა გაანალიზდეს დადებული საკრედიტო ხელშეკრულებები მასში იმ ღონისძიებების ასახვის თვალსაზრისით, რომლებიც უზრუნველყოფს საშუალებების დროულ და სრულად დაბრუნებას სესხის დასაფარავად. ასეთი შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის გირაო, გარანტიები და სხვა ვალდებულებები, რომლებიც ამცირებს საკრედიტო რისკს. ამასთან, უნდა შეფასდეს კრედიტის საპროცენტო განაკვეთის სიდიდე, მისი გაცემის ტექნიკა და ფორმები.

უნდა შეფასდეს ბანკის მიერ გრძელვადიანი კრედიტების ლიზინგური და ფაქტორინგული ოპერაციების გამოყენების შესაძლებლობები.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ეკონომიკური ზღვრული ნორმატივების დაცვას, რომლებიც უზრუნველყოფს საბანკო სისტემის სტაბილურ ფუნქციონირებას. ეს ნორმატივებია:

კაპიტალის საკმარისობის ნორმატივი, რომელიც განისაზღვრება ბანკის მთელი კაპიტალის შეფარდებითი აქტივების ჯამთან, რომელიც შეწონილია რისკის გათვალისწინებასთან;

ბალანსის ლიკვიდურობის ნორმატივი, რომელიც იანგარიშება მთელი კაპიტალის შეფარდებით ბანკის ვალდებულებებთან;

სავალდებულო რეზერვების და სხვა ფონდების მინიმალური სიდიდე, რომლებიც დეპონირდება ცენტრალურ ბანკში;

რისკის მაქსიმალური ზომა ერთ მსესხებელზე გაანგარიშებით.

ბანკის მუშაკებმა სესხის გაცემისას უნდა შეამოწმონ მსესხებლის ფინანსური მდგომარეობა, გაანალიზონ მათი საკუთარი და ნასესხები საშუალებების თანაფარდობა, სანესდებო ფონდის სიდიდე.

აუდიტორებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციონ ბანკის ლიკვიდურობას, ანუ მის უნარს, დროულად, სრულად და შეუფერხებლად განახორციელოს თავისი ვალდებულებების დაფარვა.

ცენტრალური (ეროვნული) ბანკი განსაზღვრავს კომერციული ბანკების საქმიანობის რეგულირების ნესებს მათი ლიკვიდურობის მხარდასაჭერად, ადგენს ეკონომიკური ნორმატივების სიდიდეს. ეს ნორმატივებია: **სავალდებულო რეზერვების სიდიდე, რომლებიც განლაგებულია ცენტრალურ ბანკში, სანესდებო ფონდის მინიმალური სიდიდე, ბანკის საკუთარი საშუალებებისა და მისი აქტივების თანაფარდობის ზღვრული სიდიდე და სხვ.**

კომერციული ბანკები ლიკვიდურობის ასამაღლებლად, აგრეთვე მენაბრეთა, მეპაიეთა, აქციონერთა ინტერესების დასაცავად ქმნიან სავალდებულო ფონდებს. აუდიტის დროს უნდა შემოწმდეს სავალდებულო რეზერვების, დეპოზიტების სადაზღვევო ფონდების, გაკოტრებისგან დასაზღვევი ფონდების შექმნის სისრულე.

საანგარიშობო ურთიერთობების აუდიტი საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს ანგარიშსწორების

აუდიტი

დაჩქარების გზები. კერძოდ, გადასახადების კალენდარული თანმიმდევრობის შეცვლა საწარმოსთან შეთანხმებით, ბანკის პასუხისმგებლობის მოხსნა გადასახადების დაგვიანებისთვის ჯარიმების დარიცხვასა და გადახდევინებაზე, საგადასახადო მოთხოვნით ანგარიშსწორების შეზღუდვა.

მიზანშეწონილია, ყურადღება მიექცეს ბანკის დაცვაზე განეული დანახარჯებისა და შენობის საიჯარო გადასახადის, ფულადი ანაბრების ინდექსაციისა და დანახარჯებისა და სამეურნეო-ანგარიშობრივი გამოთვლითი ცენტრების მომსახურებაზე დანახარჯების ზრდის ტენდენციის შესწავლას.

მოგების დარიცხვისა და გამოყენების კანონიერების აუდიტის დროს გამოვლინდება მოგების განაწილებაში არსებული შესაძლო შეცდომები, განსაკუთრებით იმ შედეგათების განგარიშებისას, რომლებიც დადგენილია დაბეგვრისთვის. აუდიტორმა აუცილებლად უნდა იხელმძღვანელოს სათანადო კანონმდებლობით და ნორმატიული აქტებით.

ამის შემდეგ აუდიტორმა უნდა გაანალიზოს საბანკო საქმიანობის მომგებიანობა. მსოფლიო პრაქტიკაში იგი განისაზღვრება საბალანსო მოგების შეფარდებით საწესდებო კაპიტალთან. თუმცა, ჩვენი ეკონომიკის პირობებში, არასტაბილური ეკონომიკური პროცესებისა და ჰიპერინფლაციის გამო, ამ მიზნით შეიძლება გამოყენებული იქნას აბსოლუტური მაჩვენებლებიც: საბალანსო მოგება, ბრუტო-ბალანსის აქტივების ჯამი. გარდა ამისა, ზოგიერთი ეკონომისტი გვთავაზობს ამ მაჩვენებლებთან ერთად დამატებითი მაჩვენებლების გაანგარიშებას: **საბალანსო მოგებისა და ბანკის საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობა, აგრეთვე წმინდა მოგებისა და ბანკის საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობა.**

ამრიგად, ბანკები ცენტრალურ როლს თამაშობენ ეკონომიკის განვითარებაში. იმისათვის, რომ საიმედოდ და ეფექტურად განახორციელონ თავიანთი ფუნქციები, ბანკები უნდა იმსახურებდნენ საზოგადოებისა იმ მხარეების ნდობას, რომლებთანაც საქმიანი ურთიერთობები აქვთ. ამდენად, ეროვნული თუ საერთაშორისო საბანკო სისტემის სტაბილურობა საერთო საზოგადოებრივი ინტერესის საგანია. ეს საზოგადოებრივი

ინტერესი აისახება იმ გზებში, რომლებითაც ბანკები, სხვა კომერციული კომპანიებისგან განსხვავებით, ყველა ქვეყანაში ექვემდებარებიან ცენტრალური ბანკებისა და სხვა ოფიციალური ორგანოების ზედამხედველობას. ბანკების ფინანსურ ანგარიშგებას ამონებენ აგრეთვე გარე აუდიტორული კომპანიები. აუდიტორული დასკვნა ამაღლებს ასეთი ანგარიშგების საიმედოობას და ამგვარად ხელს უწყობს საბანკო სისტემის მიმართ ნდობის ზრდასაც. იმის გამო, რომ იზრდება საბანკო საქმიანობის მრავალფეროვნება როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო მასშტაბით, ბანკის ზედამხედველებისა და გარე აუდიტორების ამოცანები სულ უფრო მომთხოვნი ხდება. მრავალ საკითხში ბანკის ზედამხედველები და გარე აუდიტორები ერთი და იმავე სირთულეების წინაშე დგანან და მათი ფუნქციებიც ურთიერთშემავსებელ ფუნქციებად მიიჩნევა. ზედამხედველები არა მარტო ეყრდნობიან აუდიტორების

მუშაობის შედეგებს, არამედ სულ უფრო მეტად მიმართავენ ბუღალტრული აღრიცხვის პროფესიას. მათი საზედამხედველო მოვალეობების შესრულების ხელშემწყობი დამატებითი ამოცანების განსახორციელებლად. იმავე დროს, აუდიტორები მათი ფუნქციების განხორციელებისას მიმართავენ ზედამხედველებს იმ ინფორმაციისათვის, რომელიც ამ ფუნქციების რაც შეიძლება ეფექტიანად განხორციელებას უწყობს ხელს.

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ საფინანსო ზედამხედველობის სააგენტომ ისე უნდა წარმართოს თავისი საქმიანობა კომერციულ ბანკებთან მიმართებაში, რომ მათ მიერ განხორციელებული საფინანსო ანგარიშგება შეესაბამებოდეს გარე აუდიტორების მოთხოვნებს.

ქეთევან ლუღუშაური
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

კომერციული ბანკის აუდიტის სრულყოფის საკითხები საქართველოში თანამედროვე პირობაში

რეზიუმე **ქეთევან ლუღუშაური**

სტატიაში ავტორი განიხილავს კომერციული ბანკის აუდიტის საკითხებს ზოგადად და კონკრეტულად საქართველოში. ბანკები ცენტრალურ როლს თამაშობენ ეკონომიკის განვითარებაში. იმისათვის, რომ საიმედოდ და ეფექტურად განახორციელონ თავიანთი ფუნქციები, ბანკები უნდა იმსახურებდნენ საზოგადოებისა იმ მხარეების ნდობას, რომლებთანაც საქმიანი ურთიერთობები აქვთ. ამდენად, ეროვნული თუ საერთაშორისო საბანკო სისტემის სტაბილურობა საერთო საზოგადოებრივი ინტერესის საგანია. ეს საზოგადოებრივი ინტერესი აისახება იმ გზებში, რომლებითაც ბანკები, სხვა კომერციული კომპანიებისგან განსხვავებით, ყველა ქვეყანაში ექვემდებარებიან ცენტრალური ბანკებისა და სხვა ოფიციალური ორგანოების ზედამხედველობას. ბანკების ფინანსურ ანგარიშგებას ამონებენ აგრეთვე გარე აუდიტორული კომპანიები. აუდიტორული დასკვნა ამაღლებს ასეთი ანგარიშგების საიმედოობას და ამგვარად ხელს უწყობს საბანკო სისტემის მიმართ ნდობის ზრდასაც. იმის გამო, რომ იზრდება საბანკო საქმიანობის მრავალფეროვნება როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო მასშტაბით, ბანკის ზედამხედველებისა და გარე აუდიტორების ამოცანები სულ უფრო მომთხოვნი ხდება. მრავალ საკითხში ბანკის ზედამხედველები და გარე აუდიტორები ერთი და იმავე სირთულეების წინაშე დგანან და მათი ფუნქციებიც ურთიერთშემავსებელ ფუნქციებად მიიჩნევა. ზედამხედველები არა მარტო ეყრდნობიან აუდიტორების მუშაობის შედეგებს, არამედ სულ უფრო მეტად მიმართავენ ბუღალტრული აღრიცხვის პროფესიას. იმავე დროს აუდიტორები მათი ფუნქციების განხორციელებისას მიმართავენ ზედამხედველებს იმ ინფორმაციისათვის,

რომელიც ამ ფუნქციების რაც შეიძლება ეფექტიანად განხორციელებას უწყობს ხელს.